

Говоримо українською правильно

27 жовтня 2023 року – День української писемності та мови

*Любіть красу своєї мови, звучання слів і запах слів:
Це квітка ніжна і чудова широких батьківських стелів.
Всі каравани знайдуть воду в краю пустинь і злих негод:
Як, річка, з роду і до роду, так мова з'єднує народ.
(Терень Масенко)*

➤ 1. Розвиваємо мовну культуру

Мовна культура – один з найважливіших показників загальної культури людини. Усне й писемне мовлення кожного свідчить про рівень освіченості, інтелігентності.

Наше писемне мовлення часто хвибує численними відхиленнями від норм української мови. Оволодіння літературною українською мовою – процес складний і тривалий.

З огляду на це пропонуємо деякі матеріали, які змотивують до удосконалення вивчення української мови та допоможуть надолужити, систематизувати й узагальнити те, що знаємо. А комусь – і виявити прогалини та усунути їх за допомогою практичних вправ, які пропонуємо Вашій увазі.

* Уживання апострофа

Апостроф – графічний знак, який використовують для передавання на письмі роздільної (не злитої) вимови твердого приголосного з наступними я, ю, є, ї (йотовані). Апостроф не належить до алфавіту й не впливає на розташування слів за абеткою.

Під час перенесення слів з рядка в рядок апостроф лишаємо в попередньому рядку: *бур'-ян, об'-їзд, трав'-яний*.

Апостроф перед я, ю, є, ї

Пишемо

1. Після губних *б,п,в,м,ф* («*мавна Буф*»)+ *р* в корені слова при роздільній вимові: *б'ю, п'ять, солов'ї, арф'яр, пір'я, матір'ю*.
2. Після префіксів (*від-, під-, над-, перед-, роз-, без-, з-,в-, об-,між-*) та першої частини складних слів, які закінчуються на приголосний: *без'язикий, з'їсти, під'їзд, без'ядерний, дит'ясла, Мін'юст, пан'європейський*.

3. В імені Лук'ян і похідних : *Лу'кяненко, Лук'нчук, ст. метро Лу'кянівська.*
4. У словах іншомовного походження при роздільній вимові після букв *б, п, м, ф, г, к х,, ч, ш р* («*Мавпочка Буф грає в чужі шахи*»): *коп'ютер, інтерв'ю, прем'єр, кар'єра.* А також після часток *д* та *о*: *Д' Артанян, Д' Аламбер, О' Кейсі, але Ван-Дейк, Сан-Мартін, Мак-Конахі.*

Не пишемо

1. Немає роздільної вимови (також і в іншомовних словах): *крякати, рябий, буряк, зоря, гарячий, бюро, рюкзак, бюро.*
2. Перед *б, п, в, м, ф* стоїть інший приголосний, що належить до кореня(окрім *р*): *свято, цвях, морквяний, різдвяний, мавпячий.* Але: *торф'яний, арф'ярка, верф'ю, інтерв'ю, чер'вяк.*

Зауважте: між'яр'я, під'яр'я, В'ячеслав, Святослав.

Орфографічний словник

Буря	бур'ян	гороб'ятко	м'ята	пам'ятник
гравюра	в'юн	дерев'яний	Мар'янка	напам'ять
духмяний	в'яжу	зв'язковий	обов'язок	реп'ях
медвяний	в'яз	здоров'я	Прокоф'єв	рум'яний
повітря	дев'ять	любов'ю	п'явка	сім'я
рясно	Дем'ян	м'який	п'ята	Стеф'юк
Румянцева	ім'я	м'ясо	п'ятниця	сузір'я

Виконайте завдання:

1. *Поставте на місці крапок, де потрібно, апостроф; з'ясуйте, чому в деяких словах він не пишеться.*

Прислів...я, тьм...яний, цв...ях, м...якотілий, чотирьох...ярусний, дит...ясла, в...їдатися, здоров...ячко, мавп...ячий, надхмар...я, уп...ятьох, св...ященний, присв...ята, р...юмсати, тім...я, об...єднання, ін...єкція, серйозний, порядок, між...яр...я, Святослав, валер...янка.

2. *Апостроф треба поставити на місці пропуску в усіх словах рядка.*

А розз...ява, за...ява, солов...ї, в...її

Б за...їхати, з...їхати, від...їхати, до...їхати

В з...явитися, за...явити, з...нести, з...їсти

Г пере...їсти, від...їсти, роз...юшити, роз...їрвати

Д двох...ярусний, дит...ясла, перемир..., кеш...ю.

3. *Випишіть лише слова з апострофом.*

Торф...яний, зів...ялий, з...ясувати, між...ярусний, трав...янистий, зв...язківець, сер...йозний, прем...єра, к...ювет, п...єса, полум...я, слов...янський, прислів...я, обов...язково, дев...ятиповерховий, мавп...ячий, в...їдлиий, р...яд, кр...юк, хлоп...ята, комп...ютер, об...ява, риб...ча,буль...йон, н...юнс, св...ятиня.

Правильність виконання завдання можна перевірити за орфографічним словником української мови.

➤ **2. Наголос – душа слова**

Поставиш наголос незвично –
І вже міняються слова.
Так форма вислову нова
Міня семантику магічно
(Олекса Різників, одеський письменник).

Нагадаймо, що:

Деякі слова мають подвійний наголос:

бАйду́же – байдУ́же, веснянИ́й – весня́ний, доповідА́ч – доповІ́дач, завждИ́ –
зАвжди́, до́говору – договО́ру, ко́рисний – корИ́сний, ма́буть – мабу́ть,
м'Я́зовий, м'язО́вий, на́шивка – нашИ́вка, на́трос – натро́є, по́милка –
помИ́лка, прО́стий – простИ́й, перві́сний – перві́сний, та́кож – тако́ж.

Закономірності наголошування:

- числівники на -на́дцять: одинА́дцять, чотирна́дцять
- слова з -ме́тр: кіломе́тр, дециме́тр
- слова з -краті́я: бюрокра́тія, демокра́тія
- слова з -ло́г: моноло́г, діало́г, катало́г
- слова з -пи́сний: літопи́сний, правопи́сний
- інфінітив на -ти́: навести́, піднести́, відвезти́, везти́, класти́, нести́
- котри́й, котра́, котрі́, котре́
- Украї́на, украї́нський, украї́нець, украї́нка.

Змінюється значення слова:

ма́сла – масла́, ба́тьків – батькі́в, доро́га – доро́га, заво́дь – заво́дь,
біло́к – біло́к, го́ри – горИ́.

Запам'ятайте! Наголос у цих словах падає на 4-й склад:

безготі́вко́вий, безперестА́нку, ветерина́рія, дешевина́, медикаме́нт,
нафтопро́від,начистотУ́, невитравні́й, неврастені́я, недовідні́й, сирокочені́й,
щодо́бовИ́й.

➤ 3. Типові помилки у слововживанні

Неправильно

Багаточисленні відвідувачі
біля двох років
вважати необхідним
бажаючи виступити
двічі в місяць
дякуючи підтримці
з деяких пір
з приводу святкування
не дивлячись на труднощі
був і залишається
в силу обставин
як говориться
вірно пояснити
на сьогоднішній день
в будь-якому випадку
виключення з правил
назвати по прізвищу
великий по обсягу
ліки від застуди
оплатити за проїзд
на наступний день
іде підготовка
із-за нього помилився
по наказу
поставити в приклад
на українській мові
зробив при умові
пропустити із-за хвороби
учбовий заклад

Правильно

численні відвідувачі
близько двох років
вважати за необхідне
охочі виступити
двічі на місяць
завдяки підтримці
з деякого часу
з нагоди святкування
незважаючи на труднощі
був і є
через обставини
як то кажуть, мовляв
правильно пояснити
на сьогодні
у будь-якому разі
виняток із правил
назвати по прізвищу
великий за обсягом
ліки проти застуди
оплатити проїзд
наступного дня
триває підготовка
через нього помилився
за наказом
поставити за приклад
українською мовою
зробив за умови
пропустити через хворобу
навчальний заклад

➤ 4. Вимова голосних звуків української мови

1. Голосні в українській мові у наголошеній позиції вимовляються чітко і виразно.
2. Голосні [і], [а], [у] вимовляються чітко і виразно і в ненаголошених складах.
3. Ненаголошений [е] вимовляється з наближенням до [и], а ненаголошений [и] вимовляється з наближенням до [е].

4. Ненаголошений звук [о] , як і наголошений, теж вимовляється голосно, ніколи не перетворюючись на [а], як у російській мові.

➤ 5. Розрізняймо

Пароніми (від дав.-гр. («близька мова») – це слова досить близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням. Часто вони мають спільний корінь, а різняться лише суфіксом, префіксом чи закінченням. Незначна відмінність у вимові призводить до помилок, тому варто приділяти увагу вживанню малознайомих слів, додатково перевіряючи їх тлумачення.

- * **Книжковий.** Той, що стосується книжки, пов'язаний з нею, з виданням і розповсюдженням літератури тощо. *Книжкова обкладинка, книжкова виставка, книжкова шафа.*
- * **Книжний.** Характерний для літературно-писемного викладу, не властивий живій мові; узятий, запозичений з книжок. *Книжний стиль, книжні знання.*
- * **Корисливий.** Той, хто прагне наживи, робить щось для власної вигоди (про людину).
- * **Корисний** – який дає користь. Корисні продукти, корисні поради.

Бажаємо успіхів у вивченні та вдосконаленні володіння українською мовою, виробленню мовної стійкості в робочому і повсякденному спілкуванні.

Сподіваємося, що матеріали цього онлайн- журналу допоможуть Вам у цьому.

Нагадуймо мовні обов'язки:

- Розмовляй рідною мовою – своєю і свого народу: скрізь, де її розуміють, з усіма, хто її розуміє. Не поступайся своїми мовними правами заради вигоди, привілеїв, лукавої похвали – це зрада свого народу.
- Ставлення до рідної мови має бути таким, як до рідної матері: її люблять не за якість принади чи вигоди, а за те, що вона – мати.
- Допомагай кожному, хто хоче вивчити українську мову.

Література

1. *Авраменко О. 100 експрес-уроків української. Книголав, 2017*
2. *Із книги: Василь Іванишин, Ярослав Радевич-Винницький. Мова і нація. Липень, 2022*
3. *Хворостяний І.Г. Українська мова: лайфхаки/ Харків, 2018*
4. *Різників Олекса. Українська мова – спадщина тисячоліть. Київ, 2017*
5. *Новий український правопис: коментарі, завдання та вправи. 5-11 класи. Вид. група «Основа», 2019.*
6. *Український правопис. Методика реалізації. Нова редакція. Творче об'єднання «Соняшник», 2019*